

GAZETA TRANSILVANIEI.

Gazet'a ese de 2 ori: Joi'a si Duminec'a, Fôl'a, candu concedu ajutôriale. — Pretiulu: pe 1 anu 10 fl., pe 1/4 3 fl. v. a. Tieri esterne 12 fl. v. a. pe unu anu séu 2 1/3 galbini mon. sunatôria.

Anulu XXXVI.

Se prenumera la postele c. si r., si pe la DD. corespondenti. — Pentru serie 6 cr. Tacs'a timbrala a 30 cr. de fiacare publicare.

Nr. 59.

Brasiovu 142 Augustu

1873.

Capitululu greco-catolicu Oradannu, cuprinsu de doliu profundu, incunoscentiéta cu anima intristata, in numele seu si alu Clerului diecesanu intregu, precumu si alu cousangeniloru respectivi, gelnic'a môrte a Archi-Pastoriului

JOSIFU PAPP-SZILÁGYI (Selagianu)

de Illyésfalva, (de Basesci),

Episcopu diecesauu gr. cat. de Oradea-Mare, Asistinte de Tronulu Papalu, Doctoru in SS. Teologia, Consiliariu alu Maiestatii Sale Apostolice Cesareo-Regesci si Cavaleriu alu Stralucitului Ordu Franciscu-Josifu I. s. c. I. s. c. I.

intemplata in urmarea unui morbu indelungatu si dupa primirea devota a SS. Sacraminte ale moribundiloru in 5 Augustu a. c. la 8 1/2 ôre antemeridiane in anulu 61 alu vietiei si 11-le alu guvernarii Diecesei concrediute grigii sale archieresci.

Remasitiile pamentesci ale acestui mortu mare encomiatu atatu pentru zelulu seu apostolicu, catu si pentru iubirea-i de patria, carele a fostu totu-deaun'a angerulu paditoriu alu credinciosiloru sei, dupa sier'fa propriatioria aretanda Creatoriului in 9 Augustu la 7 ôre demaneti'a, la 9 ôre se voru transportá solenu in beseric'a Catedrale, de unde apoi se voru asiediá spre repausu, dupa ritulu besericeii gr.-catolice, in cripl'a contigua.

La care trista solenitate suntu invitati cu tóta onorea, toti veneratorii marelui Archiereu.

Oradea-Mare 6 Augustu 1873.

Eterna fia amentirea lui!

Repausatulu, d. „Fed.“, se tragea din latit'a familia a Popesciloru din Selagiu, precumu se vede din predicatu, parintele seu inse venise, cá multi altii, sub episcopatulu lui S. Vulcanu, in Ungari'a, si cá preutu se asiediá in comunitatea rom. Poceiu, unde la 13 Apriliu 1813 s'a nascutu Iosifu, carele finindu scólele gimnasiali cu successu emininte, fù tramisu la facultatea teologica de Vien'a cá alumnu in convictulu imp. numitu la „S. Barbar'a.“ Terminandu cursulu teologiei, intrá in institutulu superiore „la S. Augustinu“ totu in Vien'a, unde fece doctoratulu din sciintiele teologice. Retornandu in diecese fù aplicatu in curtea episc., curendu apoi deveni secretariu eppului Erdeli, si asemene de teneru, ajunse canonicu a latere, mai tardiu Rectoru seminariului domesticu, Directoru preparandiei diecesane, Inspectoru scóloru nat. rom., Consiliariu reg. si in fine la 1863 fù numitu episcopu. Cá atare fù decoratu cu crucea de cav. ord. Franc. Josifu si dela Scaunulu Romei cu demnitatea de assistente tronului pontificiu. Sciintiele, mintea agera si esemplari'a portare morale -lu innaltiaza iute la demnitatele besericesci. Romanii din dieces'a Oradiei-M. salutara cu bucuria pre noulu pastoriu, nutrindu mari sperantie in venitoriu, dela a carui-a activitate, atatu pre terrenulu natiunale, catu si besericescu acceptau mari rezultate. Inse Repausatulu se margini la cele preutiesci, de politica este departe, si astufeliu de una parte si atrase disgrati'a stapaniloru, ér' de alta parte romanii diecesani se instrainara de densulu, ceea ce -lu dlsgustá si fece de in anii din urma duse viétia cu totul retrasa. Inca fiindu Canonicu scrise in limb'a lat. „Enchiridion juris eccles.“ carte, ce trase attentiuinea eruditiloru contimpurani. — Repausatulu ardeá de zelulu besericeii catolice, iubirea lui pentru Rom'a -lu indemná a suscepe caletori'a in etern'a cetate, de unde se întorse incantatu de monumintele strabune si de primirea la S. Parinte. Candu merse de a dóu'a ôra, spre a luá parte la conciliulu ecumenicu se face propugnatoriu infalibilitatii, ceea ce nu placu a casa. Natiunea sa romana au iubitu-o cu ardóre si devotamentu si adese ori facea allusiuni la fapte, cari i voru asecurá immortalitatea. In viétia inse, binefacerile lui, de altminte considerabilele, n'au esitu din sfer'a strinsu besericesca. Dér' scirea electrica, ce primiramu, ni anuncia ca Repausatulu au facutu **Testamentu epocale**, ceea ce i- assecura immortalitatea. Din 5 Augustu pana asta-di nu ni-a venitu neci una corresp. dela Oradea-M. — a fara de dóue telegrame, — si numai din diuarielae straine aflamu unele positiuni mai insemnate ale testamentului, a nume: gimnasiulu rom. de Beiusiu 20,000 fl. v. a. fondulu preutiloru deficienti: 20,000 fl. v. a. pentru scól'a de fete: 10,000 fl. Seminariulu domesticu: 3,000 fl. etc. Sum'a legatelor trece preste 100,000 fl. v. a. Donatiuni intru adeveru considerabile pentru institutela nóstre de cultura si scopurile umanitarie in diecesea de Oradea-Mare. Sub impressiuinea acestei sciri imbucuratôrie dicemu:

Fia-i tierin'a usióra si memori'a binecuventata!

Brasiovu 13 Augustu n. 1873.

Adunarea de ass. in Satulungu. (Capetu).

La 5 ôre d. a. redeschidenduse siedinti'a, presidiulu provóca comissiunile se reporteze. Inainte de acésta inse notariulu face cunoscutu, cumca a incursu la siedintia una scrisóre dela collectorulu Asociatiunei parentele Bartolomeiu Baiulescu din Brasiovu, privitória la agendele adunarei. Se da dér' mai antaiu cetire acestei scrisori. Din acésta se vede, ca in Brasiovu suntu preste totu inscrisi 87 membrii la Asociatiune. Din aceia 15 au repausatu, 10 au trecutu cu locuinti'a in Romani'a. Intre cei remasi 5 suntu membrii fundatori, ceialalti ordinari.

Taxele pre anulu curentu le-au solvitu 16 insi.

Se provóca apoi comissiunea censuratória si de bugetu se reportéza. Acésta prin reportatoriulu seu Iosifu Popu, referéza ca atatu actele catu si ratiociniulu comitetului l'a aflu in cea mai buna ordine, deci propune a se votá comitetului multiunita protocolaria.

Acésta se si primesce. Propune comissiunea mai departe, cá din taxele incurse dela membrii ajutatori si din colecte se se intrebuintieze pre anulu administrativu 1873/4 pentru scopuri de ale despartimentului 120 fl. v. a. si anume din acesti'a se se prelimineze a) pentru acoperirea speselor de cancellaria 20 fl., b) pentru de a se cumpará pre sém'a scóloru romane serace din despartimentu carti si instrumente de invetiamentu 50 fl.

si c) pentru ajutorarea invetiaceiloru seraci romani dela meserii 50 fl. v. a.

Bugetulu astufeliu propusu adunarea -lu primesce.

Comissiunea insarcinata cu inscrierea membriloru noi si incassarea taxelor reportéza, ca la dens'a a incursu dela membrii ordinari si ajutatori 193 fl. 50 cr. in carea suma figuréza parentele Radu Popea cu una suta fiorini. Se iá spre sciintia.

Venindu la ordine alegerea noulu comitetu, se prochiama de directore alu despartimentului din nou protopopulu Ioanu Petricu, ér' membrii in comitetu cu pucine schimpari, se alegu totu cei vechi.

Noulu directoru primindu dela presiedintele provisoriu scaunulu presidialu, multumesce adunarei

pentru increderea ce a pus-o din nou in persón'a s'a si promite o activitate neobosita intru promovarea benelui Asociatiunii spre a merita increderea primita. Dupa pertractarea unoru lucruri neesentiali, adunarea s'a dechiaratu de inchisa, ér' adunarea anului venitoriu s'a decisu a se tiené in lun'a lui Iuliu ori Augustu, in Valcele (Elópatak).

Afara de unu incidentu neplacutu, provocatu prin presiedintele provisoriu, ca-ci trebuí se predé scaunulu presidialu presiedentului ordinariu, — adunarea a decursu in cea mai buna ordine si desbaterile cu tóta seriositatea si maturitatea. Pucinii brasioveni si óspetii din satele vecine, cari au luat parte la asta adunare, se întórsera deplinu multumiti a cas'a atatu cu cele pētráctate in adunare, catu si cu ospitalitatea si iubirea fratiésca, cu cari fura primiti prin Sacelenii romani.

Cá inchiare nu tienu a fi superfluu de a amentí, ca merita in fine a amenti si aceea, ca dupa mésa óspetii, cercetara scólele si besericele din Sátu lungu si romanii nostrii de acolo secerara sume de laude pentru jertfele facute intru redicarea de beserici si scoli frumóse, in specia cu multa bucuria fú privitu edificiulu celu maretiu, cu unu etagiu alu scólei celei nóue, si cu tóta surprinderea fú admirata frumós'a pictura si escelentele grupari de tablouri sante in beserica din susu, lucrate de pictorulu Popescu. Avuramu si óspeti din departare, chiaru si dela Clusiu, cari multu se interesara de datinele, ordinea si viéti'a interna, casele si economi'a casnica a saceleniloru. Cu tóte fura fórté multumiti, numai cu mare durere observara, ca nu pucini dintre saceleni incepu asi parasi portulu loru celu puru nationalu! in specia s'a vedutu una multime de fetiorasi si fetitie imbracati in vestimente straine, — o gramada de prunci pórtá nesce nadragi nemtiesci largi si stricati catu nu scii, suntu ei óre sprintenii baieti de romani séu pui de jidanu?! Ba si la unele femei s'a observatu, ca incepu asi schimosi portulu loru celu pitorescu.

Portulu nostru celu nationalu este o relicuia de celea mai scumpe dela strabunii nostri. Poporulu nostru trebuie se-lu pastreze cu tóta scumpe-tatea, antaiu ca e romanescu, apoi ca femeile nóstre lu facu in cas'a loru; ele -lu tiesu, cósa si croescu; este mai trainicu, mai frumosu si pentru poporulu nostru mai eftinu cá orce altu portu, ca-ci si panur'a, pandi'a, se gatesce din firele de lana ori canepa tórsa de nevasi'a romana!

Apoi in specia, imbracamintea femeiloru romane sacelene este de o frumsetia atatu de pitoresca, in catu mai ca nu o intrece altu portu romanescu. Cá se iese din modu unu portu cá esta, ar' fi o paguba fórté mare; va esí inse cu inceptulu din usu, ca-ci dupa cumu s'a observatu mai susu o parte mare a prunciloru portandu vestiminte strainé, se va dedá cu acelea atatu de tare, catu candu va fi mai mare, voru tiené vestimintele stramosiesci a fi pentru densii prea próste.

Nu se cere dela cei ce crescú la scoli in cetati si-si castiga cu pean'a panea, cá se nu recipe vestimintele cetatiloru, — dér' cá poporulu romanu, care locuesce la sate, se ocupa cu agricultur'a séu economi'a de vite, sesi schimbe catu de pucinu vestimintele sale, cu sdrentie nemtiesci, nu se póte nece de aceea rectificá, ca-ci vestimintele romane suntu mai trainice si mai accomodate ocupatiunii poporului romanu, de catu arsurile cumarate cu bani scumpi de prin bolte; banii dati pre astea, se potu intrebuintia spre lucruri mai bune.

Mani'a de a schimbá portulu romanescu cu strainu, se afla si in alte parti intre romanii nostrii.

Amu atinsu aicea, nu pentru Sacele numai, ai caroru locuitori romani, altcumu suntu unii dintre cei mai verdi romani, — ci amu luatú ocasiunea de a atinge si asta parte din viéti'a nóstra sociale, cá un'a, carea merita cá se ne ocupamu cate odata si de dens'a.

Bulgari'a. (Certele bulgariloru cu grecii, stadiulu in care ajunse emancipatiunea. Macedo-

vlachii). Suntu mai bine de diece ani, de candu in diariile europene se citescu sciri si faime diverse despre desbinarea dintre grecii si bulgarii din asia numit'a Turci'a européna; dér' cele mai multe sciri din cate s'au vedutu pana acilea publicate mai alesu nemtiesce, suntu totu ce póte fi mai incurcatu, mai nesiguru si adesea fórté falsu. Multe din relatiunile officiali de ale unoru consulatú inca suntu scrise de nisce ómeni carii nu cunoscú delocu natur'a hierarchiei si dreptulu canonicu alu eclesiei orientale si cu atatu mai pucinu scopurile eminentu politice si nationali, pe care le-au nutritu si le nutrescu grecii pana in diu'a de astadi sub largele póle ale falonului preotiescu si ale mantei episcopesci. Noi romanii avemú temeieri mai multe, care ne facu se ne interessamu de aprópe de processulu ce decurge intre numitele dóue popóra orthodoxe, si care processu se dice ca este „eclesiasticu.“ Pentru-cá se fimu bine intielesi, ar' trebui se apucamu firulu fórté departe, din trecutul, din istori'a Romaniei si a Bulgariei, presupunemu inse l'a toti lectorii cunoscintie istorice, si asia ne apropiamu de presentu.

Bulgarii sub domni'a turcésca au patit'o cu grecii, camu cumu au patit'o si moldovoromanii totu cu grecii, si romanii de dincóce cu maghiarii. Grecii s'au sciutu întórce si inverti mai bine pe la Pórta, au sciutu totuodata a orbi pe bulgari cu ajutoriulu ritulu intru atata, incatu acestia venira la nefericit'a credintia, ca numai limb'a gréca este sacra si lasata de Ddiu cá se fia ascultata dela altariu si ca rugatiunile esite din gur'a unui popa si mai alesu unui calugaru grecescu suntu de o miie de ori mai bine primite, cá din gur'a preotiloru si calugariloru de alte nationalitati. Se intielege de sine, ca frumseti'a si inalt'a cultura a limbéi grecesci au ajutatú fórté multu pe greci in acésta directiune, in catu se faca pe mai bine de cincii milióne de bulgari, cá se-si despretiúesca cu totulu limb'a loru, se nu o cultive de locu si se remana fora picu de literatura. Din momentulu in care grecii au dedatu pre bulgari a -si despretiúí limb'a loru, incalcarea nu a mai fostu inpreunata cu dificultate mare. Bulgarii pe la orasie incepura a invetia barbatesce limb'a gréca, care cá limba scrisa'i ajutá si la comerciulu loru; ssia ei o introdusera si in familii, incepura a -si greci numele, a se da preste totu de greci si ale fi rusine de nationalitatea loru, buna-óra cumu facea si romanii cei serbiti in Banatu séu cei unguriti in Transilvani'a si Ungari'a. Cadiuti pana la trépt'a acésta, bulgarii pe la cetati incepura se -si córa ei insii episcopi greci, „ca suntu mai intiepti si au daru mai mare, mai curatu. Acei archierei concentrara successive una potestate in manile loru, care se potea asemená numai cu potestatea papei dinainte de reformatiune. In Bulgari'a fia-care archiereu grecu era unu popa infallibile si domnu absolutu nu numai preste spirite, ci si preste corpuri si preste pungile ómeniloru. Sub acelu despotismu era vai de acelu bulgaru, care ar' fi cugetatu, fia si numai la unu simplu Abcedariu bulgarescu. Ne aducemu amente, ca in anulu 1843 venise aici la Brasiovu unu bulgaru, care cá multi alti bulgari si greci, se casatorise totu aici si avea óresicare urme de scóla. Acelu omu bunu se incercá se dea la tipariu unu manuscriptu bulgarescu, care nu era nici mai multu nici mai pucinu, decatu traductiunea cartiei de rogatiune, care pe latinesce se dice Breviariu, ér' pe slavonesce Ceasoslovu. Noi informaramu pe acelu crestinu despre jugulu in care gemea si literatur'a nóstra, ei arataramu ca nu fusese asia de multu, decandu archiereulu dela Blasiu voindu a tipari „Ceasoslovulu“ pare-mise in a cincea editiune, a trebuitu se-lu tramita spre censura la guberniulu dela Clusiu, ai carui membrii in maioritatea loru era calvini, unitariani, luterani, ei inse avea unu pretestu dicundu, ca se temu cá nu cum-va vlachii se puna la cartea de rogatiune, in locu de Predoslovía (Preuventare, Prefatiune) vreuna proclamatiune cá celea de ale lui Horia. Cartile besericesci pentru clerulu romanescu de relig.

orient. se potea tipari numai in Bud'a. Mai reflectaramu pe bulgaru si la greutatea ce vine din necunóscerea limbéi, pentruca din trei censori de carti, mari si tari, pe carii aveamu in Brásiovu, nici unulu nu cunosea limb'a bulgarésca si nici vreuna alta slavóna. In fine intrebaramu pe bietulu omu, ca de ce nu tiparesce Ceasoslovulu d. e. in Bucuresci. „Acolo domniloru, tipariulu este prea scumpu; déca nice in Bucuresci nu se póte tipari fora censura aspra, preste aceea trebuie se se córa si „blagosloveni'a“ metropolitulu Ungrovlachiei, ér' acela mi-a disu, ca nu e tréb'a prea s. sale, se mergu la Tiarigradu, se cercu la patriarchia, déca archiereii din Bulgari'a nu'mi dau „blagosloveni'a;“ dér' eu me temu, ca in locu se 'mi dea blagosloveni'a, nu cumuva se me asuprésca pecatosulu de mene.“ Sarmanulu se temea fórté tare de anathema. Mai tardiu amu auditu, ca zelosulu bulgaru totu a mersu la Constantinopole cá se incerce la patriarchia, dér' a fostu datu pe usia afora. Mai avea bulgarii si pana in acea epoca carti besericesci in limb'a slavóna, inse de cele aduse din Russi'a, pe care numai unii prea pucini le intielegu.

In fine anulu 1848 scuturase chiaru si pe bulgari din profundulu loru somnu, ér' bellulu orientale ii inpínse binisioru inainte. Cu tóte acestea spunu toti acei romani literati, cati petrecusera in Constantinopole si in alte parti ale Turciei séu cá essilati prin fortia, séu de buna voia, ca poporulu si preotimea bulgariloru mai era inca maltratata de catra clerulu superiore grecescu si de calugari in modu asia barbaru, precumu aflamu din chronicele nóstre ca au fostu tiranitu clerulu romanescu nici in Transilvani'a si Ungari'a pana in secolulu trecutú, ba si pana in acesta. Repausatulu intru fericire Ioanu Eliadu petrecuse una parte a essiliulu seu de siepte ani in Constantinopole, apoi in insul'a Chiosu, unde este metropoli'a grecésca si unde fusese elu internatu, ér' mai tardiu trecú si in Bulgari'a cu óstea turcésca spre a fi mai aprópe de patri'a sa de treiori nefericita. In acelea tempuri Eliadu informatu la faci'a locului culesese multe date fórté interesante despre relatiunile bulgariloru cu grecii. Intre altele ne insemnaramu si urmatóriele din narratiunea lui I. Eliadu. Episcopii si metropolitii grecesci au potestáte infricosiata, ei inchidu pe ómeni, ii punu in lantiuri, ii batu la falanga, ii globescu cu sume mari de bani, apoi si afurisescu fórté desu (cá si rabbini jidoviloru). Taxele ce iau pentru administrarea unoru sacramente, pentru ingropatiuni, sententia de judecata, suntu adesea enorme. Cununi'a costa siepte sute de lei turcesci; recasatori'a care in Orientu se intempla mai desu, totu una mie. Desgroparile mortiloru la cate siepte ani, unu abusu inventatu totu din specula, se platescu cu bani grei. Calugarii greci nu s'au indestulatu cu ramurile de simónia si specule scarnave remase din vechime, ci au mai introdusu si alte nóue. Asia d. e. calugarii dela faimósele monastiri din Αγίος Ορός (Muntele santu in Macedoni'a) se bucura de privilegiulu esclusivu de a marturisi numai ei pe locuitorii toturoru districtelorú confinarié, ér' preotiloru de miru le este interdisu a primi dela ómeni marturisirea pecatelor. In monastiri suntu mai multi confessari (duhovnici), carii suntu inpartiti pe districte si plaiuri séu plase (cercuri). Acei confessari pléca in tóte posturile din satu in satu, intra prin casele ómeniloru si 'i sillescu a'si confessa pecatele, ér' sub titlu de canonu platescu fórté multu. Cine nu are bani, platescu cu cate unu animalu, cu cerealii, femeile cu pensa si cu alte tieseturi. Pecatele ómeniloru suntu specificate cu multa rigóre, care merge asia departe, in catu d. e. pe ómenii casatoriti ii intréba, déca se culca duminec'a la unu locu, in care casu inca au se platésca canonu grosu. Pe fiii unici (Unigeniti) ii iau dela parenti, ii ducu la vreo monastire, unde'i léga cu unu feliu de lantiu, le citescu si'i declara de „robi ai maicei preceste;“ dér' parentii trebuie se platésca multu pentru acea operatiune calugarésca. Pe alti ómeni carii nu potu calatori la Ierusalimu mai alesu din lips'a enormelorú spese,

ii facu Semi-hagii, care in Orientu au ajunsu a fi unu feliu de rangu asia, in catu pronumii d. e. Hagí Petrache, Hagí Pavelache, sémena cá si cumu ai dice baronu Pulpa, comite Gheba. Dér' calugarii carii aduna in acestu modu averile dela locuitorii mai multoru tieri, trebuie se inpartiesca cu patriarchi'a. De aceea toti confessarii sunt obligati a da computu (socotéla) pe ce au adunatu. Acelea computuri inse trebuie se fia adesea fórte problematice, pentruca, precumu observase totu Eliadu, calugarii uneori din acea cauza se iau la cërta, se si batu cá orbii, séu adeca, precumu ii vedemu, ca se batu la Ierusalimu resaritenii cu apusenii, pana ce'i despartu turcii, asia se batu calugarii greci éi intre ei, torturati fiendu de setea aurului. Éta causele, esclama — I. Eliadu in una din conversatiunile nóstre, pentru care tocma si una parte de greci curati, mai alesu din insule, s'au ruptu de catra eclesi'a orthodoxa si s'au facutu greco-catolici (uniti), ér' altii au adoptatu chiaru ritulu romanu si s'au facutu romano-catolici, ér' dupa ei au urmatu cateva comune bulgaresci, care inca au trecutu la catolicismu. Simoni'a si cea mai nerusinata spoliatiune, obscurantismulu si tirani'a brutale a clerului grecescu au adusu lucrurile in Bulgari'a la stadiulu in care au ajunsu ele. Astadi cei mai multi archierei ai bulgariloru suntu de nationalitate bulgari; scólele lor se inmultiescu, literatur'a lor incepe se aduca fructe, au cateva diarie bulgaresci, unele tocma si in Constantinopole, sub protectiunea turcesca; diariulu officiale alu gubernatoriulu dela Rusciucu esse in dóue limbi, turcesce si bulgaresce; au mai multi teneri buni tramisi pe la universitatile europene, de unde se intorcu succesive in sinulu natiunei lor.

(Va urmá).

De sub Vulcanu, 6 Augustu a. c. 1873.

Onorabile Redactore!

Suntu optu dile de candu me aflu aici, refugiatu din caus'a colerei ce domnesce in Petrosiani, unde venisemu cá se me urcu in vagonu si se plecu mai departe catra Pest'a capital'a imperiului maghiaru. Numai una diumetate di amu statu in Petrosiani, si mi s'a radicatu perulu in capu de ceea ce amu vediutu. Patru preuti, de patru confessiuni, in continuu ocupati cu petrecerea mortiloru pana la mormentu. Nu se mai cauta care mortu de ce confessiune este, si pre care preutu se-lu chiamo, ci chiamá pre care-lu gasia mai aprópe, séu neoccupatu in acelu momentu. Cu tóte aceste avui curagiulu a siedé pana sér'a, ba inca a si ciná in Petrosiani, la unu hotelu cu dóua etaginri, cu odaile nu prea curate; més'a inse ce e direptu, fú curata si mancarile erau bune. La mésa nu intalnii pre altii, de si era pentru mai multi pusa, de catu unu profesoru din Romani'a si doi scolari unguri veniti din Alb'a-Iuli'a. Conversatiunea ce intinseramu, firesce ca nu potea fi de ocamdata, de catu scolastica, literaria etc. Intrebai pre scolari, déca se propune in gimnasiulu din Alb'a-Iuli'a limb'a romana, si déca d-loru cá unguri o invétia. Mi respunsera ca se propune, dér' fórte slabu, fara nici unu metodu si fara staruintia. Ceea ce se propune scolariloru din cl. I gimn. totu aceea se propune si celoru din cl. VI si VII. — La a dou'a intrebare mi respunsera cu unu da, ce se pare a fi unu afirmativu esitu din convictiune. Cunóscemu, disera ei, utilitatea necesitatea limbei romane in Transilvani'a, si amu invetia-o cu totu zelulu, déca ni s'ar' propune cu aseminea zel. Spusera si numele profesorulu de limb'a romana, care de si are nume ungurescu, este totusi precumu diceau ei, unu preutu romanescu. Aci trebuie a adauge, ca scolarii vorbescu binisioru romanescu. Preste nópte me intorsei la unu satu, aprópe de Vulcanu, unde nu ajunsese inca coler'a.

Voiu atinge unele din impressiunile ce amu primitu despre poporulu romanescu din aceste parti muntóse. Amu amblatu si amu vediutu, amu studiatu, potiu dice, poporulu romanescu din tóte partile Daciei, afara de Bucovina, Besarabi'a si Macedoni'a, si n'amu vediutu nicaiurea, afara de o mica parte de pre la Abrudu — Bucumanii — ómeni asia de inalti, bine facuti, si unu tipu romanu atatu de bine pronunsiatu cá la cei de pre aici de pre la pólele Vulcanului. Acést'a in catu privesce fisiculu lor. Portulu nu le este prea frumosu,

dér' nece uritu nu se póte dice. Mai cu séma-i desfiguréza pelariile cele preste mesura late in pandia, cá nesce umbrele de plóia; séu nesce caciule albe si mari cá nesce hornuri.

In ceea ce privesce moralulu, de si n'au nece scóla, nece dascalu, nece beserica, nece preuti cumu se cade, gradulu lor de cultura, cu tóte aceste, nu se póte dice infimu. Unu bunu simtiu naturale amu observatu la toti in genere.

Ce ar' deveni acestu poporu, gandeamu in mine, déca elu ar' avé scólele Prusiei séu ale Saxoniei.

Eri, di de serbatória — Dumineca — vediui adunati mai multi, dupa obicei, la mai multe crasme cu femei cu totu. Beura si jucara dupa flueru. Erau tredi si beti. Cu tóte aceste, nece unu escesu nu vediuiu, nece una injuratura séu vorba urata din gura-le nu audi. Pre candu din veciu'a tíera, de preste plaiu, venindu numai trei de catra Petrosiani, doi insi din ei se lyara, langa o carciuma, la cutite, imitandu pre italiani si pre spanioli in ceea ce este reu, — si acumu unulu jace ranitu celalaltu arestatu, in carantina. Alu treilea trech cu caii toturoru catra casa.

Una impressiune de totu placuta mi facu impregiurarea: ca intrebandu pre unulu din o grupa, ca de care lege se tiene, — „de legea nóstra cea romanésca“ i fú respunsulu. Dér' legea romanésca este de dóua feluri „unita si neunita“ adausei eu. „Noi nu scimu de acele“, respunse unu altulu. Avis Blasiului si Sibiului, dér' mai cu séma Lugosiului si Oradei!

Defectulu scólei (in sensu moralu intielegu) produse esilarea limbei romane de prin comune. Afara de tabl'a cu numele satului, altu ceva nu se mai vede nimicu scrisu, ori publicatu romanescu. Notarii de unguru, au la pórt'a loru afisiate felu de felu de publicatiuni, tóte numai — unguresce, limba intielésa numai de elu singuru in tóta comuna. (!) Primarii (biraele) fara sciintia de carte, pare ca inadinsu alesi, in locu de a fi capii comunei, suntu slugile plecate ale notariloru impusi, ér' nu alesi.

Victimele colerei, in Petrosiani, nu suntu lucratorii italiani, cumu audisemu din departare. Din contra ele suntu lucratorii indigeni: nemti, unguri si romani, cari nu sciu se traésca, cumu traescu italianii. Acestia mananca carne si béu vinu. Afara de acést'a dintre ei prea pucini lucra in minele de carbuni. Cei mai multi lucréza in padure, la drumu, si in orasiu la zidaria etc. in aeru liberu. Cate pre unii i ataca frigurile pana candu se dedau cu clim'a. In genere, ei sciu munci, dér' sciu si trai.

Itinerarius.

De pre Muresiu. In septemanele trecute a trecutu prin comun'a granitariésca Morareni, districtulu Naseudului, judele procesualu alu cercului de susu alu Turdei Kádár cu notariulu cercualu alu Disnaiculu Csiky Lajos, cestu din urma tiendu loculu cocierulu, inse tóte acestea ar' fi cale vale, ca-ce amu vediutu si eu domni mari, cari mana densii caii, cá se fia mai securi in contra periceloru, déca acelu domnu notariu n'ar' fi fostu ametitu de beuturile spirituóse ale unui Moisi séu Izig, si n'ar' fi abusatu de regulele bunei cuvenintie, care si unu cocieriu de omenie le observéza.

Nu amu vediutu cocieriu care e omu de omenie manandu caii prin sate si sbiciundu pre ómeni preste facie, pana pre dlu Csiky Lajos, care nu se rusinéza a plesni pre cei ce trecu pre langa densulu cu sbiciulu preste facia, dupa cumu s'a intemplatu in comun'a Morareni plesnindu pre poporenii, cari tocma esia dela sant'a beserica si oborindui pre unii in unu siantiu pre altii in altulu.

Éta unu abusu in seclulu alu 19 facutu de unu notariu unguru si inca tocma in ochii judelui procesuale (szolga biro) D. Kádár — care are datorintia a supraveghia preste ordine. E acést'a batjocura séu ce? Au acestia voru conduce poporulu, acestia lu voru invetia moralitate, acestia lu voru lumin'a? Eu respundu la acestea, ca astufeliu de conducatori inca voru strica poporulu, lu voru duce pre calea perirei, ca-ce cumu lu voru lumina densii, candu ei suntu intunecati, cumu lu voru conteni dela excese, candu pre densii nu se potu conteni?

Cá se se convinga onoratii cetitori ai „Gazetei“, cumca cele ce scriu nu suntu efluxulu unei animi reutatóse, ca purulu adeveru aratu urmatórele la cari provocu pre dlu Csiky Lajos se le demintiesca: Unu morarénu, lu scie dlu Csiky cá si mene, din preuna cu altulu nu sciu manati séu nemanati mergu

la judele procesuale Kádár, unde petrece si dlu notariu si dicu: „Domnule notariu, iertatu ti é domniei tale a plesni cu sbiciulu pre cei ce trecu pre langa domniata? si ce face notariulu, unui'a i da 30 fl. ér' celuilaltu i da 10 fl. dér' se taca si se nu mai vorbésca neci unu cuventu, dér' cei ce au fostu mai seráci au remasu cu plesniturele. Astufeliu a decursu acést'a batjocura, despre care dlu Kádár si dlu notariu voiesce se taca tóta lumea, cá si pre venitoriu se-si póta deprinde manurile brutali, cari nu ar' debui se le deprinda neci cocierii. Amu acceptatu, cá alta péna mai dextra si mai competente se arate aceste fapte barbare publicitatei, inse vedu indeferentismulu si nu-lu mai potu suferi, si promitu Domnule Redactoru, ca de acumu inainte voi areta tóte, ce se voru intempla pentru ca destulu amu inghititu. Cá pre venitoriu se nu se mai intemple unele cá acestea, de asta data tragu atentiunea tuturoru celoru ce iubescu dreptatea si aceloru ce grigescu securitatea publica, a insusi ministrului justitiei, ca pre unii cá acestia, déca voiescu se fia una justitia, dupa cumu le place domniloru dela potere a se lauda, sei disciplineze séu sei departa din oficiale loru, ca-ce cu de acestea compromitu regimulu.

cu.

REGULAMENTULU

pentru disciplin'a besericésca in Romani'a, votatu de s'adulu besericei autocefale orthodoxe romane din Romani'a in sied. sa din 22 Maiu 1873, sanctionatu de Domnitoriu prin decr. din 7 Iuniu 1873, nr. 1183.

(Urmare.)

CAPITOLULU VI.

Ocupatiunile monachiloru.

Art. 80. Dupa officiuulu divinu si rugatiune, in viétia monachala are mare insemnatate ocupatiunea numita in limbagiulu ascheticu „lucrarea séu sant'a ascultare.“

Art. 81. Ocupatiunea este séu privata séu comuna. La cea d'antaiu se repórta, pelunga citire si scriere, manufactura. Superiorulu si duhovnicii voru privighiá cá fia-care monachu in timpulu liberu de officiuulu divinu si de ascultarea comuna se nu petróca timpulu zadarnicu si se aiba vre una ocupatiune.

Art. 82. Ocupatiunile comune séu ascultarile se coprindu in lucrarea comuna la vre una trebuintia comuna a monastirei, astufeliu suntu: lucrulu gradiniloru, adunarea fénului, unde monastirea are fénatia, spalatululu gráului, pregatirea hranei etc.

Art. 83. Candu dupa ordinulu superiorulu se va dá semnalulu pentru vre una lucrare de ascultare, toti monachii, afara de bolnavi si de cei ce voru fi orenduiti in alte ascultari, suntu datori a merge la loculu si lucrulu destinatu si a petrece acolo timpulu insemnatu de superioru. Cine ar' vol fara cuventu legitimu a se sustrage dela asemenea ocupatiuni va cadé sub canonisire.

Art. 84. Prin monastiri, mai alesu prin acele ce au numeru mare de monachi, se se mantiena, si unde n'au fostu se se introduca diferite ateliere de fabricarea obiectelor necessarii la viétia monastirésca precumu: fabricarea potcapiceloru, a culióneloru, a incaltimenteloru; croitoria pentru hainele trebutórie monachiloru si chiaru fabricarea materiloru pentru haine: tiesaturi; fabricarea luminariloru de seu si de céra. In monastirea Némtiului unde se afla tipografia, va fi de asemenea si legatória de carti.

Art. 85. La tóte aceste ascultari superiorulu va chibzui a se orendui cate unu direttore dintre monachii cunoscutori de art'a respectiva si personalulu trebutoriu pentru ocupatiune.

Art. 86. Consiliulu ecumenicu va regula ca profitulu din asemenea ocupatiuni se se intrebuintieze spre imbunetatierea stabilimenteloru respective.

Art. 87. Totu pentru acestu sfarsitu, se va intrebuintiá si prisosulu ce s'ar' produce dela vitele lasate una data spre trebuti'a monastiriloru. Pretiulu ce s'ar' dobendi prin vendiérea unoru asemenea vite, se va intrebuintiá pentru desvoltarea stabilimenteloru de manufactura. Consiliulu economicu va tiené comptabilitate regulata de asemenea venituri si de intrebuintiarea lor, si la finele fiacaruia anu va dá séma, conformu art. 75.

Art. 88. Sum'a destinata prin budgetu pentru imbracaminte, unde se voru potea infintia stabilimenté de fabricarea haineloru, se va intrebuintiá de consiliu spre cumperarea materialulu brutu; si monachii voru primi haine gata, prin care mai

bine se va putea tienea uniforma chinoviale intru imbracaminte si incaltiaminte.

CAPITOLUL VII.

Despre ospitalitate.

Art. 89. Archondarul, sub povetuirea superiorului, va ingriji cá primirea óspetiloru se se faca catu se póte mai convenabile, se intielege ca in marginirea midiuloceloru de cari monastirea dispune.

Art. 90. Orce inchinatoru séu óspe va veni la monastire, ori in ce tempu, va fi primitu de archondaru la archondaria cu tóta buna cuviintia. La casu candu nu ar' fi incapere la archondaria, va insciintia indata pe superioru séu superióra, care va destina locul unde se se gasduiesca óspele.

Óspetiloru nu le este permis a-si alege de sine alta gazda in monastire de catu acea ce li se va destina de superioru séu superióra.

Óspetii in visitarile ce ar' dori se faca prin monastire séu la vre unele din chilii voru fi totu-déun'a insociti de archondaru séu de alta persóna respectabile dintre monachi oranduita de superioru séu superióra. Cu aceeași randuieála se voru face si visitarile monachiloru séu a monachiloru pe la gazdele óspetiloru.

Art. 91. Archondariculu va fi perurea bine ingrijitu si curatu.

Art. 92. Óspeti cari ar' visitá monastirile suntu datori a se purta cu tóta buna cuviintia datorita unui locu de pietate si de inalta moralitate crescina. Nu este permis nimeni a turbura ordinea si pacea monastirei prin orce fapte de acele nepermise de oranduelele monastice.

Art. 93. Candu vre unu visitatoru s'ar' abate dela acést'a, archondarul observa; déca óspele nu va ascultá, archondarul va supune casulu superiorului, care la rondulu seu va chiama la ordine pe óspe.

La trebuintia superiorulu cere intervenirea autoritatii civile, spre pastrarea ordinii monastiresci.

Art. 94. Unu visitatoru nu póte pretinde dela monastire a avé ospitalitate mai multu de trei dile.

CAPITOLUL VIII.

Despre infirmerii séu bolnatie.

Art. 95. Monachii neputinciosi séu bolnavi cari nu voru avé midiulóce a se ingriji ei insii se voru asedia intru una din incaperile monastirei si voru fi ingrijiti cu cele trebuítóre de consiliulu economicu alu monastirei, in modulu celu mai umanu si mai potrivitu cu starea suferintei lor, negresitu in marginea midiuloceloru de cari dispune monastirea.

Art. 96. Una casa curata, bine aerisita, incaldita si luminata, paturi curate, rufe adesea schimbate, hrana sanetósa si bine preparata, blide si alte vase curate si bine intretinute, medicamente aduse si date la tempu, déca suntu de trebuintia si déca monastirea are medicu, suntu necesitati de prim'a ordine la una casa de neputinciosi si bolnavi.

Art. 97. Superiorulu va orandui unu ingrijitoru pentru neputinciosi si bolnavi, care va cere dela consiliulu economicu totu ce ar' fi de trebuintia la bun'a loru cautare.

Art. 98. Membrii consiliului economicu si duhovnicii de randu voru visita in fia-care di cas'a neputinciosiloru si pe cei bolnavi si voru raporta superiorului despre starea cumu au gasitu cautarea loru.

Art. 99. Hran'a bolnaviloru se fia preparata in deosebi de cea comuna, conformu cu prescriptiunile medicului séu dupa cererea bolnavului, candu aceea nu va fi contraria reguliloru de cautare a bolnavului.

Art. 100. Déca midiulócele materiale voru erta, ar' fi bine ca in fia-care monastire se fia cate una mica spitiaria coprindietóre de obiectele cele mai necesare ce le ar' recomanda mediculu monastirei.

Noutati diverse.

— Rectificare. Cetindu in nr. 53 alu onoratei foi ce redigeti articolulu „concursu pe furisiiu exclusivu maghiaru,” venimu a desluci mistificatiunile facute in acelu articlu.

Diceti, ca „e pecatu de charthia si negrela” etc., noi inse venimu a dovedi, ca nu e pecatu, d. e. in presentu, de óra-ce de si nu s'a scrisu con-

cursu in foile nóstre, — pentru care sp. d. directoru de aici s'a rectificatu chiaru in nr. cu datulu 25 Iuliu alu foi „Kelet” — junii romani nu-su eschisi dela dobandirea stipendiului, de óra-ce in institutul acela ne aflamu patru iusi, dintre cari doi avemu stipendiu de statu (!!!)

Caus'a, ca nu suntemu mai multi romani nu depinde asia dicundu de locu dela escrierea concursului in foile nóstre (ba ei! R.), ci dela nepasarea romaniloru ce o arata facia cu agricultura, — la care tocmai ar' trebui se se aplice mai multi — considerandu-o de unu lucru bagatelu si de rusine, dicundu „nu de aceea amu invetiatu la scóla, cá se me facu plugariu.” —

Sau scrisu concursu de cincii ani in cóce si óre putereati M. O. D. Redactoru a ne aratá numai unu exemplu, cá óre-care romanu se fi suplicatu, — se subintielege se fi avutu cualificatiunile recerute — (se fia maghiarcesc? limb'a, limb'a e pedeca!!! R) si se nu fi dobanditu stipendiu?! (Pana se afla maghiari se se dè si numai, numai la maghiari, ca asia sciu ei esplica cuvintele: fora osebire de nationalitate si confesiune.” R).

Voru fi póte multi cari voru dice, ca nu au sciutu de institutu cu atatu mai pucinu de stipendiu, aceia se fi cercatu cum amu cercatu si noi (mai bine ati tacé. R), ca unde se afla cutare institutu? ce conditiuni? si ce favoruri? are acél'a; cu cari desluciri spectat'a directiune, totu-deauna servescu bucurosu; avendule odata in mana usioru ar' fi potutu duplicá si de siguru ar' fi dobanditu.

Diceti in fine „se facemu probe” etc. faceti dér' catu mai multe, si déca junii suplicatori voru avé cualificatiunile necesarie (Limb'a maghiara? limb'a nu o sci romanulu, apoi se fia condamnatu pentru ca nu sci maghiarcesc? Ungari'a erá comuna, maghiari'a inse e numai extravurstulu maghiariloru, si totu romanulu e de vina, ca de ce nu s'a nascutu maghiaru? R.) de securu voru dobandi.

Se vede M. O. d. Redactoru, cumca ati fostu fórtu reu informati, de ati datu locu articolulu acestuia. de alta data castigati-ve sciri mai motivate pe adeveru, si apoi spuneti sentinti'a asupra unei séu altei proceduri *).

Clusiu-Monasturu 28 Iuliu 1873.

Friedericu Burcucelu. Ioanu Gadolanu.

Ioanu Gyelanu. Iosifu Onaciu.

agronomi.

— Una gluma potrivita la abusulu de titulare. La anulu 1861 reactivanduse comitatele si alegunduse d. Iosifu St. Siulutiu — actualulu jude la trib. reg. din Sibiu — cu unanimitate atatu de unguri catu si de romani si sasi de vice-comite in comitatulu cetatei de balta, indata incepura a-i gratula toti de tóte partile titlandulu cu „méltságos” „hohgeboren”, „maria ta.” Domnealui inse democraticu, precumu este, a opritu indata prin cerculariu, se nu-lu tituleze nimeni altu-cumu de catu „spectabilu” „tekintetes.” La acést'a s'au necajitu multi dicundu, ca le strica obicei'u. Dlu Siulutiu inse a respunsu: „nu ve separati, ca déca celu mai intieptu unguru Deák e „tekintetes” apoi pentru ce se nu póta fi toti.

Presie pucine dile facundu dlu vice-comite una excursiune spre visitatiunea comuneloru, a sositu in Mic'a, si tragundu deadreptulu la curtea dlui septemvir Ioane Gál unde-lu astépta judele comunale, caruia i-a demandatu se aviseze pe dlu szolgabiró Pallos, si pre dlu notariu satescu Boer — astadi capitanu mare alu tieriei Fagarasiului — se mearga la cas'a satului, pentru ca si dlui merge acolo; la ceea ce judele replica; me rogu spectabile dle vice-comite, Ilustritatea Sa dlu szolgabiró ve astépta deja acolo, si Mari'a Sa dlu notariu inca merge de locu. Dlu vice-comite cu indatinata-i gluma ei duplica: „prea bine, tóte suntu in ordine, numai tramite se vina si Exellentia Sa kisbireu

*) Bine: Informatine, ca pótese primi romanulu ce nu sci intielege si invatia maghiarcesc? Se predau studiale si romanesc? De candu? Si déca nu, e dreptu statulu, candu exploatáza tezaurulu publicu numai pentru maghiari? Romanii, cari nu sci maghiarcesc, potu citi concursese in foile maghiare? Le intielegu? Si déca nu, se amble colendandu, cá se audia? Acésta e egalitatea nationale maghiarésca? Si vedi totu d-vóstra se aveti dreptu! — Red.

(pargariu) ca-ci amu lipsa de elu.” Acésta gluma potrivita a facutu atuncia rondu prin tóta tier'a; noi o reproducemu érași cá respunsu la aceia, cari disputa despre titulare. —

Posta nóua.

Mai. Sa imper. si regele Franciscu Iosifu va face visita imper. Wilhelm la Gastein.

Croatii voru deschide diet'a provinciale pe 25 Augustu; ér' sibirii misca tóta pétr'a pentru congressu spre alegerea de patriarcu, la ceea ce se astépta a primi licentia catu mai curendu.

In 14 Augustu se va deschide si lini'a ferata Bocsárd-Clusiu pentru folosirea publica.

In Franci'a contele de Paris orleanistulu ceretandu pe cont. Chambord legitimistulu pretendentu de tronu ei dise, ca-lu saluta in numele intregi sale familie nu numai cá capu alu casei, ci si cá representante alu principiului monarchicu in Franci'a. S'au unitu pretendentii, acumu de se voru uni si conservativii, atunci republicanii voru avé lupte mari spre a sustiené republic'a.

In Anglia s'ainchiaiatu parlamentulu in 6 Augustu, mesagiulu constata progressu si buna stare. Ducele de Edinburg, fiulu reginei iea de socia pe m. ducesa Mari'a Alexandrona fii'a Tiarului rusescu. Mare pasu spre impacare de interese prin Asi'a.

In Romani'a inca domina coler'a inse mai domóla pe locurile mai sudice. Cerealele suntu bune, porumbulu inse astépta plóia pe multe locuri, aprópe fiindu a se usca de seceta si caldur'a nesuferibile.

Subscrisul -si iea libertatea a -si ofera Onoratului publicu

Carrale sale de transportu

pentru ori ce felu de marfuri si mobilia atatu **la catu si dela gara** pelunga provisionu fórtu moderatu.

Asemene primesce

Speditiuni

atatu pentru drumulu de ferru, catu si pe drumurile tierii, asigurandu prometia si servitiulu celu mai reale.

Totu odata -si recomanda On. Publicu si depositoriulu seu de vinuri de Transilvani'a de prim'a calitate, bine asortatu. Brasiovu in 4 Aug. 1873.

Justinianu M. Grama.

Comerciu de produse, comisiune, speditiuni, incassi si deponitoriu de vinuri din Transilvani'a, in mare.

2-3

Concursu.

Pentru ocuparea statiuniloru invetiatoresci la urmatórele scóle granitiarcesci in comunele:

1. Vitielu, cu 300 fl. v. a. din fondulu scolicu quartiru liberu si gradina.
2. Sin'a, postulu de adj. nctu cu 180 fl. din fondulu scolicu, quartiru liberu si lemne de focu.
3. Vestemu, postulu secundariu cu 200 fl., parte din fondulu scolasticu, parte dela comuna, quartiru liberu si lemne de focu.
4. Vistea inferióra, postulu de diriginte cu 350 fl. din fondulu scolicu, quartiru liberu, lemne de focu.
5. Lis'a, cu 200 fl. din fondulu scolicu, quartiru liberu, lemne de focu.
6. Vaid'a rece, postulu secundariu cu 137 fl. din fondulu scolicu, 63 fl. din fondulu de provente, quartiru si lemne.

Doritorii de a ocupá óresi-care din aceste posturi au de a substerne recursele lor, provideute cu documentele prescise in legea scolara **pana in 24 Augustu** a. c. st. n. subscrisului comitetu. Sibiu in 2 Augustu 1873.

Comitet. administrativu alu fondulu scolaru, alu fost. gran. din regim. romanu l.

Cursurile

la bursa in 12 Augustu 1873 stá asia:

Galbini imperatesci — — — fl. — cr. v. a.
Napoleoni — — — 8 „ 86 „ „